

Mencía de Mendoza i Lluís Vives. La Marquesa del Sanet o Atzeneta acollí a l'humanista valencià al seu palau de Breda. Quan arribà a València com a virreina, duia un retrat en miniatura del filòsof i permeté que un xilògraf de l'editorial de Joan de Mey copiara la reproducció que tenia d'ell en una petita peça, potser amb la pretensió de publicar alguna obra seua, encara que no ho pogué fer en vida.

La marquesa del Sanet i el filòsof

► La miniatura del retrat de Vives es copià en una xilografia que es conservà a pocs metres d'on havia nascut un segle abans

TAFANERIES
Valencianes

Francesc J. Hernández
DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

■ Amor platònic. Aquest concepte és, potser, el que millor defineix la relació entre **Mencía de Mendoza**, la marquesa del Sanet o Atzeneta (en castellà: Zenete o Cenete), i el filòsof i humanista **Joan Lluís Vives**. En la seua obra «De la formació de la dona cristiana», finalitzada en 1523, Vives ja s'havia referit de manera elogiosa a la jove Mencía (que llavors tindria uns 15 anys). Quan redactà aquella obra no sospitava que, dotze anys després, quan l'humanista estava en un moment precari de la seua vida, rebria el seu suport generós. Mencía era filla de **Rodrigo Díaz de Vivar Mendoza**, comte del Cid, que havia participat en la campanya de Granada i havia estat premiat per la reina **Isabel de Castella** amb el marquesat de Sanet (paraula àrab que vol dir «costera» i que designava la comarca a la Serra Nevada que ara diuen el Marquesat). El marquès tenia propietats també a Guadalajara (de fet, la seua filla, Mencía, va nàixer al castell de la família a Jadraque) i a Aiora, i li pertanyia la baronia d'Alberic. En 1520, quan el seu germà **Diego Hurtado de Mendoza Lemos** fou nomenat virrei de València, Rodrigo s'hi va traslladar. Tres anys després morí de manera tràgica (sembla que en rebre una pedrada llançada des del terrat d'una casa a la placeta de Galindo, que es trobava on ara és la cruïlla dels carrers Padilla, Músic Peydró i l'avinguda de l'Oest) i fou soterrat al Convent de Sant Domènec. El 1524, la seua fi-

LA XILOGRAFIA DE VIVES

Reproduccions

► Diversos llibres en els quals apareix la xilografia del humanista valencià Lluís Vives.

lla, Mencía, va contraure matrimoni amb el senyor de Breda.

La ciutat de Breda, a la regió del Bravant Septentrional, ens és coneguda pel quadre de **Velazquez** «Les llances» o «La rendició de Breda» (1634), que representa un grup militar dalt d'una muntanyeta. Breda, però, es troba en una planura i en temps de Vives no estava sotmesa encara a la corona espanyola. Des del 1404, la ciutat de Breda havia estat sota el domini de la Casa de Nassau i des del 1504 era governada per **Hendrik III**. En quedar vidu aquest per segona vegada, ja amb més de 40 anys, l'emperador **Carles d'Habsburg** va fer que contraiguera matrimoni amb Mencía, que tenia uns 16 anys. Així, l'emperador augmentava la seua influència sobre els territoris septentrionals. Les noces se celebraren a Burgos i la parella va romandre a Castella fins que,

en les seues obres pioneres sobre l'educació de les dones. Per a la marquesa del Sanet, Vives era el model d'humanista, més encara quan en els anys immediatament anteriors **Thomas More** havia estat executat (1535) i havia mort Erasme (1536).

En aquella època, Hendrik caigué mortalment malalt. Mencía, que tenia una salut delicada, no tingué fills, ni mantingué bones relacions amb els del seu home. Després de la mort del senyor de Breda, el 4 de setembre de 1538, i malgrat la seua delicada salut, Vives va romandre al palau, com li escriví a **Juan Maldonado**, «perquè no creguen que deixi la Marquesa en el dol de la seua viduetat» (16 de desembre de 1538). Però l'emperador Carles havia previst un nou matrimoni per a Mencía. La casà amb **Ferran**, duc de Calàbria i vidu de la virreina de València, **Germana de Foix**. Per tant, Vives no només li explicà les èglogues de Virgili a Mencía, sinó que també li presentà la nostra ciutat a la marquesa del Sanet i futura virreina. En el diàleg 22é li descriu València a la dama i també parla elogiosament d'ella i del seu nou marit. Un personatge diu de la marquesa: «Si és veritat allò que n'he oït contar trobant-me a França, sembla que és una senyora molt entesa i amb la qual s'ha de tractar de certes matèries amb gran cura». Temps després que Mencía viatjà a València, Vives tornà a Bruges, on morí pocs mesos després. La marquesa del Sanet portà amb ella dos petits retrats d'Erasme i de Vives, probablement realitzats pel miniaturista **Simon Bening**, que il·luminava els llibres de les hores per a la senyora de Nassau, sota la supervisió de Vives. La miniatura de Vives, avui perduda, apareix en els inventaris de les propietats de Mencía fets en 1548 i 1554.

En arribar a València, Mencía encarregà o permeté que un xilògraf

de l'editorial de **Joan de Mey** copiara la miniatura que tenia de Vives en una petita peça, potser amb la pretensió de publicar alguna obra de l'humanista valencià. Això no fou possible en vida de Mencía, però la imatge fou emprada per la casa tipogràfica, que va adoptar diversos noms, perquè la vídua de Joan de Mey, **Jerònima Galés**, contragué matrimoni amb **Pedro Huete** i enviudà novament abans que el seu fill, **Pere Patrici**, se'n fera càrrec. D'aquesta manera, la xilografia fou reproduïda en diversos llibres, com ara: «El estudioso de la aldea» (1568) i «Vocabulario del humanista» (1569 i 1571), els dos de **Lorenzo Palmireno**, l'edició en llatí dels «Dialects» de Vives (1577) i «Modi loquendi Latino & Hispano sermone» de **Pedro Madariaga** (1582). Hi ha una coincidència sorprenent. **Pere Patrici Mey**, el fill de Joan de Mey, és a dir, de l'editor que probablement encarregà la xilografia de Vives des de la miniatura de Mencía, en fer-se càrrec del negoci familiar, traslladà la tipografia des de la primitiva ubicació en la plaça de l'Herba (inclosa en l'actual plaça Lope de Vega) fins a un lloc junt a l'església de Sant Martí. Això vol dir que el primer retrat de Vives que va aparèixer en un llibre es va traure d'una xilografia que estaria a dos-cents metres de la seua casa pairal, i això malgrat que feia quasi seixanta anys que havia abandonat la seua ciutat. Però la coincidència és encara més sorprenent. Cap a la fi del segle XVI, Pere Patrici traslladà la tipografia i la instal·là al costat de Sant Martí. Allà publicà el segon volum del «Quixot». Doncs bé, la xilografia amb la imatge de l'humanista que es conservaria a l'editorial, la primera imatge acceptada del filòsof que hem conservat, estava llavors a escasos vint metres del lloc on havia nascut Vives un segle abans. Quina coincidència!

restaurat el seu castell, s'instal·laren a Breda el 1530. Des de llavors, Mencía, s'afanyà a convertir la seua residència en un palau renaixentista, al qual va convidar pintors com ara **Jan Gossaert**, **Jan van Scorel** o **Bernard van Orley**, i humanistes com **Martín Laso d'Orpesa**, **Juan Maldonado**, **Damião de Góis**, **Conrad Goclenius** o el seu admirat Vives.

Malgrat la fama d'insalubre de la ciutat de Breda i les malalties que patia de gota i còlics nefrítics, Vives marxà a la ciutat del Bravant per servir de preceptor a Mencía, entusiasmat amb les doctrines d'Erasme i Vives. La dama li proporcionava una remuneració que, després de la mort de Vives el 1540, va mantenir per a la seua vídua. A Breda estant, Vives interpretava les «Bucòliques» de **Virgili** per a la dama i preparava per a la impremta els «Dialects». Per a Vives, Mencía era el model de dona, amant de les lletres i lleial, que havia descrit

El miniaturista Simon Bening.

Hendrik III i Mencía de Mendoza (miniatura de Simon Bening). LEVANTE-EMV